

La bellesa dels sistemes filosòfics

Joan Manel García Miranda

Doctorand de Filosofia UB i professor substitut a Maristes Champagnat de Badalona

//

En termes kantians, hi ha sistemes filosòfics que investiguen el que és i, per altra banda, hi ha sistemes que investiguen el que ha de ser

Sovint els filòsofs (si més no un servidor) som feréstecs. Ens passem el dia entre textos intentant, si el jorn és benigne amb la nostra pobra i esforçada testa, reflexionar sobre qüestions més o menys profundes. Ara bé, us heu preguntat mai si un text filosòfic pot ser ell mateix bell? Imagineu una exímia filigrana literària, el vall encisador i agradable de la ploma de l'autor que llençant invectives vigoritza el pensament del lector portant-lo cap a novíssims horitzons; imagineu, en suma, la potència literària d'un Rousseau o un Nietzsche. Bé, d'ells no parlarem.

En això que genèricament anomenem filosofia hi ha, a *grosso modo*, dos tipus d'autors, a saber: constructius i suggestius. Els primers són l'objecte d'estudi d'aquest article. Històricament a aquests autors se'ls ha anomenat sistemàtics però tenint en compte que no disposem d'una filosofia sistemàtica perfectament acabada, lliure de contradiccions, limitacions i vaguetats internes, m'he pres la llicència de rebatejar-los amb el nom de constructius. En els seus escrits, el rigor en l'ús del vocabulari tècnic, la cura en l'elaboració d'arguments o l'ordre acurat d'exposició entenebren la beutat literària. Sant Tomàs, Spinoza, Leibniz, Locke, Kant, Schelling, Fichte i molts més noms entrarien dins d'aquests "constructors de la filosofia." Tanmateix, els sistemes filosòfics no tenen un objecte d'estudi omnímode. En termes kantians, hi ha sistemes filosòfics que investiguen el que és i, per altra banda, hi ha sistemes que investiguen el que ha de ser.¹ Als primers els coneixem com a *filosofia de la naturalesa* i els segons com a *filosofia pràctica*.² M'ocuparé dels primers. Per tant, la pregunta que obre la nostre breu investigació és la següent: és possible la *bellesa en els sistemes filosòfics dedicats a l'estudi de la natura*?

1 Un exemple paradigmàtic és Kant. *La Crítica de la raó pura* i la *Crítica de la raó pràctica* necessitaven un vincle d'unió, la *Crítica del judici*.

2 M'he pres la llicència de separar-me del vocabulari tècnic kantianista i usar un concepte d'ús més comú.

Anem a pams. És innegable que qualsevol construcció és producte de la intel·ligència humana. Aquest fet, prou significatiu, revela una sèrie d'elements necessaris per escometre una construcció, a saber: el *material*, la *planificació* i el *constructor*. El material és, en el cas de la filosofia, el concepte. Ara bé, un farnat conceptual sense solta ni volta no és filosofia³; és necessari endreçar-los, fins i tot generar vocabulari tècnic que ajudi a llur interconnexió. Això és planificar. Fixem-nos que tota planificació descriu cert ordre; tanmateix, un ordre sense jerarquia no és més que un conjunt més o menys definit de conceptes. Jerarquia vol dir subsumpció conceptual. El vocabulari filosòfic és un exemple paradigmàtic. Jo veig "homes", "cavalls", "gats" però no veig "substàncies", "essències" o "accidents". Amb tot, aquests conceptes són considerats "substàncies" en la mesura que operem amb una planificació on aquest concepte subsumeix necessàriament conceptes específics/empírics. El lector atent veurà certa influència kantiana i, sens dubte, les categories descriuen aquesta funció com a *conceptes a priori* de l'enteniment que reben llur matèria dels fenòmens; sense l'enllaç amb l'experiència possible aquestes són paraules buides. De fet Schopenhauer, amb l'acidesa literària que el caracteritza, diu que els conceptes més abstractes són els conceptes més buits i, en certa mesura, considero que té raó.⁴ En definitiva, per fer intel·ligible una planificació necessito certa sistematització, és a dir, cert ordre *necessari* de les parts que formen la meua construcció. A la consideració unitària de la necessària interrelació de totes les parts de la planificació l'anomeno *sistema*.

Finalment, abans d'encetar la construcció és menester un acte volitiu subjectiu, un *voler començar a construir quelcom*. Ara bé, aquesta llibertat no es pot derivar del sistema ja que aquest és el seu producte i, sense ella, la construcció seria impossible. El constructor és previ al construït. Com han repetit autors com Schelling i Fichte; la llibertat, en el marc d'una filosofia especulativa, no es pot demostrar però és un presupòsit indispensable per qualsevol cogitació. En termes tècnics, sense intuïció intel·lectual no és possible filosofar. Amb aquesta breu reflexió, en suma, hem guanyat tres elements: *concepte*, *sistema* i *llibertat*. La llibertat queda, en el marc d'aquest article, com un postulat indemostrable. Ocupem-nos doncs de la interrelació entre concepte i sistema.

El concepte és fruit de l'abstracció de realitat o és realitat en abstracció?⁵ El concepte es produeix mercès a la tasca abstractiva de la intel·ligència o bé, com postulen autors com Xavier Zubiri, són ells mateixos certa forma de realitat? Per Zubiri, els modes de pensament construeixen una realitat di-

nàmica, per exemple: la matemàtica no és una aproximació formal a la realitat sinó realitat en forma matemàtica, la ficció no és una realitat de segon nivell sinó realitat en ficció, etc. Si acceptem que el concepte és realitat en abstracció acceptem tàcitament que té certa realitat interna. Per designar aquest contingut real del concepte usaré, com Zubiri, la paraula *nota*. Un sistema està format per notes i elles formen el sistema. Un exemple clar és la tripartició sensibilitat, enteniment i raó de la *Crítica de la raó pura*, i tots els elements subsidiaris (notes) i interrelacionats que formen el sistema crític, previ a la construcció d'una metafísica científica, de Kant. Ara bé, el sistema no és ell mateix una nota, doncs, és el resultat de la relació necessària de totes elles. En aquest sentit, l'analogia amb la música és palesa; una peça de Bach està formada per l'adició necessària d'un conjunt limitat de notes però la peça no són les notes sinó el fruit de llur necessària interrelació. Aquestes notes són substantivitats (no substàncies) com diu Zubiri en el seu llibre *Espacio. Tiempo. Materia*. Totes les notes d'un sistema estan interrelacionades, és a dir, prenent qualsevol nota podem derivar tot el sistema. Així, si començo a estudiar la *Crítica* des de l'anàlítica transcendental necessàriament s'ha de poder derivar l'estètica transcendental. De fet, és possible estudiar la *Crítica* començant pel cànon de la raó pura. Quan aquestes interrelacions són possibles i no modifiquen el contingut del sistema dic que aquest està *formalment clausurat*. Amb aquesta expressió vull dir que el conjunt de notes està totalment complet. Zubiri anomena a aquesta característica sistèmica suficiència constitucional.⁶ Ara bé, la suficiència constitucional és només la constatació formal de la completesa del sistema i no té relació amb el perfer material. La bellesa, per tant, és només superficialment una espècie d'emanació de l'harmonia lògico-estructural del sistema i per copsar-la hem d'albirar la naturalesa ontològica del sistema mateix. El perfer material és, en realitat, la realitat mateixa del sistema realitzant-se i, com la nota (concepte) és realitat en abstracció, el sistema genera, per ell mateix, una realitat. Això sembla un joc de paraules però és el pensament central de l'article.

Com he dit, un sistema és un conjunt de notes interrelacionades. Tanmateix, és necessària una operació intel·lectual que avalui les condicions de possibilitat de la nota mateixa i la seva adició a un sistema específic. Necessitem una reflexió que ens allunyi del sistema per reflexionar sobre ell; pensar és separar-se. Això és, precisament, una reflexió transcendental. Si apliquem aquesta reflexió al conjunt de notes, encetarem una investigació sobre les condicions de possibilitat de les formes sistèmiques de relació i això ens porta a la noció de bellesa que presento a judici del lector. Considerat transcendentalment, el sistema és bell per l'exteriorització de la seva pròpia interioritat. En aquest nivell, relació, realitat i be-

3 De fet, moltes picabaralles filosòfiques es basen en aquestes qüestions com l'acusació del positivisme a la metafísica o l'acusació del científicisme (Mario Bunge especialment) a l'existencialisme.

4 SCHOPENHAUER, A. (1987) *Sobre la quàdruple arrel del principi de raó suficient*, Barcelona, Laia, pàg. 167.

5 ZUBIRI, X., (2001) *Espacio. Tiempo. Materia*, Madrid, Alianza, pàg. 67.

6 Ibídem, p. 137.

lles són conceptes bescanviables. Tanmateix, un sistema és necessàriament dinàmic, és a dir, llur potència no rau en la possibilitat de definir un conjunt tancat de notes, sinó d'assimilar-les o construir-les. Això és el nucli d'activitat *poiètica* del sistema. Aquesta producció/assimilació només és possible mercès a un distanciament de llurs notes constitutives, gràcies, en suma, a una reflexió sobre la possibilitat mateixa de les notes. Això implica que l'activitat poiètica és possible dins d'un *sistema transcendental dinàmic*. Així doncs, la seva bellesa no és un producte transcendent sinó immanent, fruit de l'exteriorització d'allò que està *impliciter*. Per això, el terme exacte és *autopoiesis* (autoproducció). En aquest sentit, l'autopoiesis és una conseqüència del sistema transcendental dinàmic. En poques paraules, el sistema no és ordenació abstracta de realitat sinó realitat en ordenació abstracta. En el dinamisme intern del sistema es produeix, mercès a la reflexió

transcendental, una realitat externa. La realitat, doncs, és el desplegament intern del sistema i aquest produeix, en sentit estricte, un *cosmos* (un sistema d'ordenació de realitat). Així, la bellesa no rau en el sistema mateix, sinó en la possibilitat de generar un ordre; ordre obert a ampliacions que, com una asíptota, van teixint una dinàmica cosmovisió.

Bibliografia:

KANT, I. (2015) *Crítica de la razón pura* (trad. Pedro Ribas), Barcelona: Taurus.

ZUBIRI, X. (2001) *Espacio. Tiempo. Materia*. Alianza: Madrid.

SCHOPENHAUER, A. (1987) *Sobre la quàdruple arrel del principi de raó suficient*, (trad. Joan Leita) Barcelona: Laia.

